

Regele Mihai între „est” și „vest”.
Percepții, poziționări, simboluri
(King Michael between east and west. Perceptions,
positionings, symbols)

Alexandru MURARU

Abstract: *The article investigates three strategic directions within the political perceptions of Romanian King Michael involving the East/West paradigm. The article will try to highlight the main positioning, both in Exile and the complicated recent history, immediately after the December 1989 events. King Michael's relations with Western powers and attitude throughout Romania after 1989, the fate of Bessarabia as a direct „confrontation” between East -West and the significances of the „August 23” Act in reshaping the post-revolutionary memorial debate, represent three fundamental perspectives in understanding the "East" and "West" thinking of the Romanian monarch. These three themes, rich in meanings, have three major connotations: moral, geographic and memorials. Each of them are explained and decrypted with many examples, quotes, and historical and geographical references.*

Keywords: *King Michael, East and West, Yalta, Bessarabia, Ribbentrop-Molotov Pact, August 23, 1944, Marshall Ion Antonescu.*

Introducere

Prăbușirea monarhiei constituționale și invazia comunismului au transformat clivajul Est-Vest într-o temă predilectă. Pentru actorii politici, pentru cetățeni, pentru exil. Din postura specialiștilor în științe politice, acest clivaj definește diferența dintre două lumi, dintre două tipuri de civilizație, dintre două paradigme discursive, simboluri și

concepte ale puterii și, în majoritatea cazurilor, sintetizează pentru cazul regional un dialog despre legitimitate ori legalitate. Incidența limbajului despre clivajul Est-Vest are conotații vaste, atât de cuprinzătoare, încât nuanțele s-au transformat uneori în adevărate teme, iar altele însăși tema Vestului a fost folosită fie pentru a simboliza direcția autentică, sigură, dătătoare de speranță, o adevărată religie și un

panaceu pentru toate problemele națiunilor din Est. Din perspectiva alternativelor politice din Est, care se revendicau de la valorile apusene, Vestul a reprezentat o permanentă sursă de inspirație, de dialog politic real sau imaginar, de continuă raportare.

Prin statutul său, monarhia constituțională, în imaginarul politic și simbolic românesc, a fost într-o congruență perfectă cu valorile politice, sociale, economice, culturale aparținătoare Occidentului. Din perspectivă politică, monarhia constituțională era forma de stat cu vaste ramificații și legături care „unea” civilizația românească de lumea occidentală, producând o îndepărtare controlată de simbolurile răsăritene, balcanice și chiar otomane. Pentru că schimburile de idei și curente, care a început la mijlocul secolului al XIX-lea, a adus în principatele române, zestrea unor simboluri aproape nostalgice, care au transformat civilizația vestică într-un reper inconfundabil și aproape incomparabil. Monarhia constituțională a fost legată de la momentul ideii prințului străin de Vest, așa cum constituția de la 1866, de inspirație belgiană, catalogată de mulți istorici și constituționaliști ca fiind una dintre cele mai liberale de la acea vreme din Europa, era o opțiune categorică de a importa norme și proceduri sau ritualuri occidentale. Totodată, forța simbolică a actului fundamental de la 1923 apare ca fiind un fundament al spațiului vestic și o garanție a

legăturii cu vechea Europă: „Ea (Constituția de la 1923 – n.n.) a fost aliata prețioasă a Occidentului, apărătoarea valorilor creștine și europene, în colțul nostru de continent”¹.

Modernizarea României, perioada interbelică, și actul de la 23 august, au fost, rând pe rând, asimilate unei orientări pro-vestice a țării. De toate se leagă regalitatea și formulele sale politice. Ultimul rege al României a făcut, prin vocația sa, discursul său și prin opțiunea de a se stabili definitiv după exil într-o țară ancorată profund în valorile occidentale, un arc peste vremuri identificându-se pe deplin cu „Vestul”. La 88 de ani de când a urcat pentru prima dată pe tronul României, 71 de ani la abolirea monarhiei constituționale, la 25 de ani de la prăbușirea comunismului, Mihai I este un apologet al valorilor vestice și un exponent, chiar o traumă istorică personificată, în clivajul Est-Vest. Articolul de față încearcă să identifice câteva teme exponențiale, percepții, teme, poziționări și simboluri privind raportarea ultimului rege al României la clivajul dintre Est și Vest. Materialul va încerca să evidențieze principalele poziționări, atât din perioada exilului, cât și din complicata istorie recentă, imediat după evenimentele din decembrie 1989. Raporturile regelui cu puterile Vestice și atitudinea față de parcursul României după 1989, soarta Basarabiei ca o consecință directă a confruntării Est-Vest, precum și ponderea actului de la 23 August în reconfigurarea memorială

postrevoluționară și în clivajul Est-vest reprezintă trei perspective semnificative ale monarhului în deciptarea relației sale cu „Estul” și „Vestul”. Istoricul Alexandru Zub spunea că judecata Regelui asupra ultimei jumătăți de secol este „aspră și plină de melancolie. Românii au luptat pentru țara lor la Est, ca și la Vest, au adus jertfe considerabile la reconstrucția postbelică (...), însă nimeni nu voia să mai audă, în Occident de război”².

Regele Mihai și emigrația sau „Vestul” între refugiu politic și abandon

Teza Regelui Mihai cu privire la atitudinea Vestului față de Est a variat, în funcție de situația internațională, de relațiile și contactele directe ale suveranului cu lideri ai lumii, de dialogul continuu sau întrerupt și de locul la care s-a raportat. Cele mai elocvente sunt poziționările lui Mihai I prin intermediul mesajelor sale, o oglindă științifică asupra temelor hermeneutice care au însoțit comunicarea cu țara³.

Această temă a fost una complicată și pentru că România, separată prin *corina de fier* de lumea democratică, continua să existe, în mod distinct prin elitele sale din lumea liberă, care reușiseră să plece din țară, înainte de 1947. *Comitetul Național Român* a fost formula care individualiza, prin instituționalizare – ca simbol al

continuității de stat și ordine democratică – „gândit ca un guvern în exil”⁴, două lumi despărțite de libertăți civile, drepturi democratice, valori bine definite de modelele politice la care se raportau, Estul, respectiv, Vestul. Regele exilat, ca lider onorific al emigrației politice, s-a aflat constant în preajma Comitetului Național Român⁵, care a funcționat după 1947 la nivel mondial pentru reprezentarea românilor din Diaspora, până în 1975. Europa de Est fusese, după terminarea războiului într-o situație foarte complicată, unde contextul militar și politic al fronturilor Aliatilor, împărțirea sferelor de influență, staționarea forțelor armate, propaganda, implicarea agenților de influență și staționarea sub pretextul asigurării păcii și stabilității, a fracturat continentul și a mărit clivajul dintre Est și Vest. Regele Mihai definea, în 1992, astfel situația, cu accent pe relația Est-Vest, încercând să sublinieze atitudinea Occidentului față de statele din Europa de Răsărit: „(O) catastrofă (postbelică). În țările *apusene* se sfârșea războiul, în celelalte începea unul ascuns, care a durat până zilele noastre și în unele locuri mai durează încă. Războiul comunismului împotriva oamenilor. Asta nu e o vorbă, e o realitate. Noi ne aflăm acum în aceeași situație în care se aflau unele țări *apusene* după război, dar ne e de două ori mai greu dacă te gândești că războiul împotriva oamenilor a durat patru decenii și jumătate”⁶. Perspectiva

unui război rece cu împărțirea sferelor de influență este o paradigmă frecventă în științele politice și relațiile internaționale, folosită în special în discursurile publice din postcomunismul românesc, ca o formă de explicație și înțelegere a rolului modest jucat de elitele politice refugiate în Vest.

Interpretările lui Mihai I cu privire la guvernul României din exil vin să întregescă un model solitar de referință pentru ceea ce se întâmpla în Europa Occidentală cu cei care încercau să formeze o opoziție politică autentică pentru sensibilizarea opiniei publice internaționale și nașterea unui val de mobilizare necesar unei eventuale intervenții. Monarhul apreciază, în relatările sale despre perioada exilului, poziționarea Vestului cu privire la existența unui organism care să păstreze vie, nealterată, națiunea și valorile sale. Trimiterea la acceptarea de către Marea Britanie a unui Guvern francez în exil, în timpul celui de-al doilea război mondial, este de natură să sublinieze că ocupația nazistă și sovietică nu era, din punctul de vedere al Aliștilor, asimilată aceluiași încălcări de drepturi civile și libertăți politice: „În ruptul capului, însă, nu ar fi permis (britanicii – n.n.) pe teritoriul lor un guvern al vreunei țări ocupate de ruși. Ca și cum ocupația rusească, ar fi fost cu ceva mai bună decât ocupația nazistă”. În același timp, există o diferență conceptuală în gândirea regelui Mihai cu privire la

informarea adecvată asupra realităților din Est, odată cu instalarea comunismului în Europa Centrală și de Răsărit. Mihai I era de părere că „oamenii politici știau totul”, diferențindu-se – în opinia sa – de cetățenii de rând care puteau să nu cunoască realitățile comunismului din Răsărit. Judecata monarhului aduce în discuție simbolistica legată de împărțirea sferelor de influență și ignorarea unui *guvern în exil* asumat de către elitele politice românești refugiate în Vest: „Știuseră (oamenii politici din Vest – n.n.) tot adevărul despre Rusia încă de dinainte de război și acum erau informați de tot ce se petrece în țările socialiste. Așa că nici vorbă de un *guvern în exil* recunoscut cu nume de vreuna din puterile aliate⁷”.

Teza abandonării de către Vest este reluată în nenumărate materiale de opinie, interviuri, mesaje sau declarații ale regelui Mihai. Ele trădează o traumă majoră, însoțită de o culpabilizare a Vestului, mai ales pentru un personaj istoric care a pus la dispoziție propriul destin politic și propriul statut de monarh în funcțiune pentru soarta continentului și a conflagrației care a lovit Europa și lumea în ansamblu. Simbolul întâlnirii de la Ialta a rămas pentru ultimul rege al României imaginea unei nedreptăți majore și a unei înțelegeri ilegitime făcute între Aliși, care punea Estul, pentru multă vreme, în postura unei creații inverse a valorilor vestice occidentale. Regele aprecia faptul că Ialta – ultima mare conferință inter-

aliată de dinainte de sfârșitul celui de-al doilea război mondial, care a statuat unele transformări vitale pentru Europa de Est și statele Baltice, printre care crearea unei zone tampon, sacrificând astfel libertatea statelor din Răsăritul Europei pentru stabilitatea occidentului – a însemnat o „cedare” de către americani și britanici, acordul semnat fiind văzut de Suveran și printr-o cheie morală. În același timp, alte elemente și declarații de politică externă invocate de Suveran vin să evidențieze că acordul era un sacrificiu pe care Occidentul îl asumase, o negociere care părea, în ochii Vestului, meritată din perspectiva securității Europei de Apus: „Însă, în același an (1949 – n.n.), în Adunarea generală a Națiunilor Unite, Ernest Bevin, care era ministrul de externe al Marii Britanii, a spus, cum mai spusese și altă dată, că e gata oricând să cumpere securitatea vestului european, lăsând pentru asta Estul la voia rușilor”⁸. Mai mult, înțelegerea dintre liderii învingători și invocata împărțire a sferelor de influență este prezentată de Mihai I ca fiind ulterioară momentului propriu-zis, în vreme ce multe alte amănunte ar fi fost aflate de către acesta după părăsirea României, din ianuarie 1948. „Adevărul crud l-am aflat mult mai târziu și anume că la Ialta noi am fost cedați de Churchill rușilor în proporție de 90%, ca atare englezii și americanii erau foarte timizi față de ruși, preocupați doar să nu-i supere prea mult”. Totodată, acordul de la Ialta, ca despărțire a

Vestului de Est, aprecia regele Mihai, era sinonim cu un transfer total de autoritate și control din partea Occidentului către Uniunea Sovietică. Procentele de la Ialta apar ca o abandonare totală, o „cedare” care atinge dimensiunea unui control absolut în ochii monarhului: „Cele 10 procente nu au avut nicio importanță practic! Noi, de fapt, la Ialta, am fost cedați Rusiei lui Stalin nu în proporție de 90%, ci în proporție de 100%”⁹.

Mihai I, în interviurile pe care le-a acordat de-a lungul timpului - o sursă de informație neprețuită în lipsa unor memorii care să clarifice opțiunile și rememorările sale cu privire la evenimentele care au marcat pentru jumătate de secol relația dintre Est și Vest – insistă pe modul de acțiune a liderilor din cele două lumi, pe raportarea lor la valorile adevărului, ale cuvântului dat, a respectării înțelegerilor formale sau informale, cu consecințe grave, profunde pentru națiuni și comunități întregi. Trimiterile legate de soarta Europei de Est, văzută prin cheia acordurilor postbelice, subliniază faptul că „englezii și americanii aveau și ei mentalitatea că, dacă au semnat ceva, trebuie să respecte aiudoma ce au semnat”, în timp ce „rușii niciodată nu au respectat ceva”; „Aici (problema semnării acordului în urma Conferinței de la Ialta (sau Conferința din Crimeea, 4-11 februarie 1945) dintre Uniunea Sovietică, Marea Britanie și Statele Unite ale Americii), de fapt, se ascunde o mentalitate pe care mulți

nu o înțeleg. Când rușii semnează ceva, acest lucru nu are nici măcar valoarea hârtiei pe care au semnat! În schimb, englezii și americanii, cu mentalitățile lor, ei când semnează și acceptă ceva, se țin de acest lucru morțiș! De aici au decurs atâtea buclucuri și greutăți pentru noi!”. Dezamăgirea și frustrarea legată de lipsa ajutorului pe care Occidentul nu l-a mai acordat României este reiterat și resimțit pe toată perioada exilului. Mărturie stau, de asemenea, declarațiile sale cu privire la lipsa de interes și de implicare a Vestului în operațiunile care vizau destabilizarea regimului comunist pro-sovietic și preluarea puterii. Acțiunile sporadice paramilitare de la începutul anilor '50 din România nu au avut anvergura și suportul Vestului, astfel încât – relatează regele – „fără un sprijin masiv din partea Occidentului, iar Occidentul nu dorea acest sprijin, era imposibil să obținem atunci sprijinul Occidentului pentru răsturnarea comuniștilor din România”. Teza abandonării României de către Vest apare frecvent și culpabilizează aliații euro-atlantici pentru soarta postbelică a României, individualizând victimele directe și colaterale: „Acești oameni (grupurile parașutate după 1948 – n. n.) nu au putut fi salvați, din cauza nepăsării totale a Occidentului. (...) Occidentul era total nepăsător și, din această cauză, nu am putut să-i salvăm pe acești oameni (...)”¹⁰.

Europa de Răsărit și evenimentele care s-au succedat instalării

comunismului după cel de-al Doilea Război Mondial au transformat granița dintre Est și Vest într-un puternic simbol al războiului rece, al confruntării dintre două lumi, două tipuri de regimuri politice. Consecințele politice, sociale, economice ale confruntărilor din spatele *Cortinei de Fier* sunt evaluate de ultimul rege al României în raport cu poziționarea Occidentului. Mihai I remarcă faptul că însăși semnificațiile evenimentelor care au dus la victoria Alianților în cel de-al doilea război mondial au avut parte de o deturnare a sensului inițial, prin abilitatea sovieticilor și aparatul de propagandă specific. Schimbarea radicală a semnificațiilor inițiale și, în fond, a realității istorice a generat un tip de acțiune care a avut o consecință esențială în simbolistica specifică confruntării Est-Vest – propagarea ideii comunismului drept un sistem de succes: „Rușii au reușit să transforme victoria mai multora în propria lor victorie. Au reușit chiar să demonstreze că a învins nu atât un popor, ci un sistem politic care-și dovedea astfel superioritatea. (...) rușii au deturnat sensul victoriei aliate, așa încât pentru o grămadă de lume comunismul părea să fie o soluție greu de pus la îndoială”¹¹.

Peste teza abandonării se suprapune o alta, cea legată de pozițiile Occidentului în urma unor evenimente tragice, cu încărcătură simbolică aparte, precum revoluția din Ungaria din 1956 sau intervenția sovietică din Cehoslovacia din 1968. În viziunea lui Mihai I, atitudinea

Vestului față de Est a fost consecința nu doar a timidității și a fricii, ci și a lipsei de leadership, a consecvenței. Mai mult, regele face trimitere la „înșelarea” Occidentului în cele două momente care ar fi putut să provoace o răsturnare a situației din Europa, în raporturile dintre Est și Vest. Totodată, retragerea sovietică din 1958 și politica externă duplicitară a României comuniste a folosit, din perspectiva regelui, unui climat de înșelare continuă a Occidentului, culminând cu transformarea dictatorului Nicolae Ceaușescu într-un privilegiat al Vestului¹². În aceeași măsură, poziționările din ce în ce mai evident favorabile ale Occidentului în raport cu România, ca actor distinct în fostul spațiu sovietic, vin să întărească tezele abandonării, ale sacrificării Estului și, mai ales, a înșelării Occidentului. De exemplu, oferirea titlului – Clauza Națiunii celei mai Favorizate – în 1975, prin oferirea unor avantaje de tip economic sau investițional din partea SUA, îl fac pe monarh să trateze acest eveniment drept o înșelare de proporții a Vestului prin ratarea obiectivelor programului, o sporire a terorii, o pierdere a autorității Occidentului în fața regimului comunist, o sumă de privilegii adjuocate de nomenclatură și o înfrângere simbolică majoră pentru emigrație: „(...) din clauza națiunii celei mai favorizate a avut de câștigat numai regimul. Banii câștigați n-au intrat în casele oamenilor, pentru viața și sănătatea lor, represiunea a crescut în schimb,

a crescut și numărul privilegiaților. Așa da, s-au îmbogățit vârfurile. Iar exilul a primit poate cea mai puternică lovitură de la constituirea lui. Atunci am știut că indiferența față de țările din Răsărit a foștilor aliați e un rău ușor de trecut față de încercarea lor de-a repara ceva în țările respective”¹³.

Indignarea față de ajutorul economic al Vestului este și mai profundă și ea demonstrează că viziunea regelui asupra acelor evenimente este de natură să creeze o culpă imensă asupra Occidentului, nu numai în raport cu consecințele imediate privind crearea unei imagini favorabile asupra comunismului, ci mai ales în raport cu prăbușirea unui speranțe privind o eventuală intervenție a Vestului și abandonarea unui front de luptă simbolică și diplomatică, pe care exilul îl practica în Apus, față de toate regimurile ilegitime și criminale din Est: „(...) politicienii din Occident n-au vrut să-l supere pe Stalin și (nici pe) conducătorii de la București, de la Sofia, de la Praga, de la Varșovia etc. Când Occidentul a intrat în relații economice cu țările socialiste, nimeni nu s-a gândit la binele populațiilor de aici, la copiii subnutriți, la muncitorii care lucrau în condiții subumane, la muncitorii deznădăjduți. Relațiile acestea, cu totul vinovate, au salvat de la prăbușire sistemul comunist, l-au ajutat să supraviețuiască. (...) Asta a demoralizat și mai mult pe oamenii de bună-credință din țările socialiste”¹⁴.

Basarabia, ca victimă a confruntării dintre Est și Vest

Una dintre cele mai grave teme, în gândirea politică a Regelui Mihai, a fost chestiunea Basarabiei, cea mai mare pierdere teritorială suferită de România după încheierea ostilităților celui de-al doilea război mondial. Problema teritoriului dintre Prut și Nistru a căpătat, în viziunea Suvranului, ample semnificații politice, istorice, sociale, etnice, mai ales că prăbușirea frontierelor României a conexas, în mentalul colectiv, această tragedie cu o perioadă de mari derapaje democratice, culminând cu abdicarea Regelui Carol al II-lea, tatăl lui Mihai I. Importanța și simbolistica temei privind destinul Basarabiei au fost date de câteva elemente majore. Basarabia a fost, de-a lungul timpului, cheia relațiilor româno-sovietice în perioada interbelică, un lung șir de câștiguri și pierderi teritoriale, o epopee istorică tragică. Între cele două războaie mondiale nu mai puțin de 200 de incidente au transferat tensiunea în morți și răniți, dând astfel Basarabiei aura de teritoriu râvnit, disputat între Est și Vest. Provincia istorică Basarabia a reprezentat simbolul major al confruntării cu puterea de la Răsărit de-a lungul secolelor, astfel încât, în nenumărate rânduri, pierderi și cuceriri teritoriale au diminuat, respectiv reîntregit, teritoriul românesc. Simbolistica spațiului din stânga Prutului este dată, în actuala temă tratată, de teritoriul fostului Imperiu Otoman și ulterior a Uniunii

Sovietice. Ambele reprezentări au fost echivalente cu delimitarea spațiului Estic și cu ipostazierea clivajului dintre Est și Vest.

Problema Basarabiei apare ca o temă centrală pentru că aceasta reprezintă mai mult decât un subiect istoric. Basarabia a reprezentat un ideal național pe care România l-a clamat încă de la venirea lui Carol I, iar odată cu realizarea Marii Uniri, aceasta a fost, cel puțin declarativ, un simbol al recâștigării unor ținuturi istorice și al readucerii populației românești la hotarele naționale. De asemenea, numeroasele minorități etnice au dat acestui teritoriu mai multă libertate de expresie, mai multă „culoare”, mai mult spațiu de expresie într-o Românie conservatoare, prizonieră prejudecăților și mai puțin emancipată, cu toate că ce avea să se întâmple imediat după vara lui 1940, apoi după recucerirea din 1941, iar apoi după 1944, nu a reprezentat altceva decât fragmente distincte dintr-o operă de purificare etnică și genocidală pusă în aplicare și de către autoritățile sovietice și de către cele românești, deopotrivă. În tot acest context istorico-politic, Mihai I vede în Basarabia o rană deschisă, o pierdere substanțială care îl determină să proiecteze acest subiect în cheia victimelor colaterale pe care cel de-al doilea război mondial și împărțirea sferelor de influență între Est și Vest le-a generat.

În nenumăratele luări de poziție, ultimul rege al României a făcut trimitere la acordul din 23 august

1939, semnat între Germania nazistă și Uniunea Sovietică, cunoscutul *pact Ribbentrop-Molotov*. Acesta era, după cum se știe, documentul în baza căruia sovieticii, plănuseră, ocuparea teritoriului dintre Prut și Nistru. Pactul avea o semnificație specială pentru modul în care românii și alte popoare, precum cele Baltice, au perceput această înțelegere. În fond, dezvăluirea acestuia nu venea decât să întărească teza potrivit căreia, o sumă de înțelegeri nelegitime, transformaseră și decisese pentru jumătate de secol destinul popoarelor din Estul Europei. Într-un mesaj din septembrie 1991, regele făcea un apel la Occident, comunitatea internațională pentru a accepta declarația de independență a Republicii Moldova, în special la foștii Aliați; din mesaj se remarcă și o definiție implicită a „Vest”-ului, ipostaziat de S.U.A. și U.E.: „Occidentul – Comunitatea Europeană și Statele Unite, care au recunoscut (și nu prea devreme) independența Țărilor baltice – nu poate să nu fie de acord cu aceeași recunoaștere și pentru frații noștri de peste Prut. El nu poate uita că Basarabia (împreună cu Bucovina de nord și Herța) a fost anexată cu forța de către Uniunea Sovietică în urma unui pact încheiat între Stalin și Hitler”¹⁵.

Problema Basarabiei este, pentru Regele Mihai, mult mai complexă pentru că ea circumscrie, într-un anume fel, și românitatea celor care s-au aflat la modul propriu sub U.R.S.S. – și care, datorită cir-

cumstanțelor politice internaționale, au devenit mai repede emancipați politic și național – unei evoluții diferite în raport cu implicarea reparatorie a Vestului în Europa de Răsărit. Într-un mesaj „solemn” adresat basarabenilor, în iunie 1990, la împlinirea a jumătate de secol de la evenimentele care au marcat cedarea teritoriului către Uniunea Sovietică, Mihai I vorbește despre un adevărat „miracol” prin care românii de peste Prut au reușit, în numai doi ani, să restabilească limba română, simbolurile naționale, datinile, „surse de inspirație” pentru românii din interiorul hotarelor României și de pretutindeni, pentru modul în care au reușit să își ia soarta în propriile mâini. Comemorarea unei jumătăți de secol de la pierderea provinciei istorice îl determină pe ultimul șef al statului în viață, sub care Basarabia a fost parte a teritoriului național, să reamintească opțiunile strategice ale națiunii, ferm asumate, încă din primul război mondial, adevărate garanții de securitate la hotarele Europei, dar, în același timp, să reafirme frustrarea și nedreptatea pricinuite de abandonarea României: „De la sfârșitul Primului Război Mondial și în toată epoca unității noastre naționale, România a rămas credincioasă aliaților săi și, în special, Marii Britanii și Franței. Decisă să apere pacea europeană, ea conta pe garanțiile internaționale pentru respectarea integrității teritoriului său. Evenimentele au luat însă o altă cale. România, ca și

celelalte țări din Europa de Est, a fost abandonată și lăsată să înfrunte singură dușmani mult mai puternici decât dânsa”¹⁶.

Referirile Regelui la Basarabia sunt ample și ele evidențiază atât contextul istoric, circumstanțele în care provincia a fost pierdută, precum și întrebările retorice legate de o eventuală ripostă armată împotriva U.R.S.S. Mihai I distinge între latura morală a acestui demers (acela de a folosi forța armată pentru a apăra hotarele naționale) și dimensiunea disproporționată a celor două armate, opinând că oamenii politici care au hotărât atunci, în vara lui 1940 acest lucru, probabil, evaluând situația, au decis că „erapoate mai bine să accepte o situație umilitoare și să salvgardeze independența restului țării”¹⁷.

Statutul actual al Republicii Moldova, de stat aspirant la calitatea de membru al Uniunii Europene, este pentru Mihai I o garanție asupra coordonatelor democratice și a reînnoșării legăturii profunde și directe, instituționale, cu Europa. Suveranul spunea, în 2009, la aproape două decenii de la declararea independenței fostei provincii românești, că românii din Basarabia sunt cei care au sarcina și datoria de a decide, cu adevărat, cât de profund și de angajant este drumul spre „Vest”. Totodată, din perspectiva Regelui, Republica Moldova este privită ca o nevoie firească a Uniunii Europene de a întregi solidaritatea sa și de a reconstrui granițele sale. Relația cu Occidentul apare, în

viziunea lui Mihai I, și ca o formă unilaterală, ca o garanție, ca o măsură de a testa consecvența și voința Uniunii Europene, acesta întrebându-se retoric „cât de departe sunt dispuși să meargă” (oficialii și decidenții UE – n.n.). Opțiunea pro-Vest a Republicii Moldova și, în același timp, a Europei, pentru a aduce fosta republică sovietică alături de familia europeană, nu apare ca fiind congruentă, sinonimă, bilaterală. Regele se arată sceptic față de constanța și soliditatea acțiunilor UE, mai ales că prejudecata monarhului pleca de la modul în care Occidentul tratase Europa de Est vreme de jumătate de secol. În același timp, monarhul este contrariat de atitudinea UE: „Pentru că, în mod inexplicabil pentru mine, există încă un fel de fascinație pe care Rusia o emană”. Perspectiva integrării Republicii Moldova în Uniunea Europeană este pusă, așadar, în oglindă, cu atitudinea rezervată a UE și a relației “nefirești” de bune pe care europenii ar dezvolta-o cu Federația Rusă : “(...)desigur, e o țară enormă și uneori occidentalii nu pun piciorul în prag așa cum ar trebui. Ei ar trebui să încerce să aducă Basarabia înapoi în Europa”. Teza Regelui cu privire la apartenența istorică, geografică și politică a teritoriului basarabean la UE face apel la configurația Europei antebelice, găsind în acest fel o legitimitate istorică puternică, asumată: “Nu ar fi vorba de schimbarea frontierelor deocamdată, dar Basarabia e parte a

Europei pentru că a fost parte a Europei”¹⁸

Pactul Ribbentrop-Molotov rămâne cheia relațiilor morale dintre Est și Vest. Dezavuarea sa apare ca fiind fundamentală pentru recunoașterea de către Federația Rusă a declanșării de către U.R.S.S. a unei politici genocidale, care a violat grav suveranitatea statelor, a pulverizat comunități întregi și a călcat în picioare drepturile omului. La 9 mai 2005, cu ocazia împlinirii a 60 de ani de la înfrângerea Germaniei naziste, Regele Mihai a fost decorat președintele rus, Vladimir Putin, cu *Medalia aniversară a 60 de ani de la sfârșitul războiului* pentru recunoașterea efortului său la eliberarea națiunilor europene¹⁹. Prezența regelui la ceremonia din capitala rusă, venea după un turneu personal de cinstire a soldaților români, căzuți pe frontul de vest, pentru eliberarea unor vaste teritorii din Cehia și Slovacia de astăzi, în martie 1945. Mihai I a pledat atunci pentru condamnarea de către Rusia a pactului care a dus la pierderea Basarabiei: “(...) aș fi vrut ca ea să recunoască faptul că unele dintre acțiunile Uniunii Sovietice au fost deosebit de îngrozitoare pentru români și, firește, aș dori condamnarea oficială a Pactului Ribbentrop-Molotov”²⁰.

Opiniile ultimului monarh al României cu privire la Basarabia au evoluat de-a lungul timpului, în funcție de modificările geopolitice, de evoluțiile regimurilor politice de la Est și Vest, în funcție de relațiile structurale dintre Apus și Occident

și de statutul provinciei, respectiv al României. La începutul anilor '90, în interviurile acordate scriitorului Mircea Ciobanu, regele este foarte vehement cu privire la distincția dintre Basarabia și Republica Moldova, arătând că realizarea unei analogii între soarta altor state și a provinciei dintre Prut și Nistru este complet nepotrivită pentru că „Altfel, se creează impresia că Basarabia trebuie să-și poarte singură de grijă, ca o țară de sine stătătoare, care în urma pactului amintit și-ar fi câștigat autonomia. Este absurd (...)”. În același registru, regele readuce în discuție atitudinea noilor lideri de la București, imediat după înlăturarea regimului Ceaușescu, din decembrie 1989, care declaraseră public faptul că nu aveau niciun fel de pretenție teritorială de la Uniunea Sovietică. Ori acest gen de declarație, care se referea în chip direct la fosta provincie românească dintre Prut și Nistru, reprezenta, în sine, și o poziționare de politică externă și geostrategică pro-Est. La nivelul anilor 1991-1992, regele vedea în recunoașterea independenței Republicii Moldova o formă de abandonare a acesteia (România a fost primul stat al comunității internaționale care a recunoscut independența fostei republici sovietice – n.n.) și o șansă ratată de a dezavua pactul prin care soarta acesteia fusese decisă în august 1939. Prezența Armatei Roșii pe teritoriul Moldovei era la începutul anilor '90, în opinia regelui de, o dovadă incontestabilă a unei situații grave, a

unui îngheț geopolitic ce afecta, deopotrivă, atât Republica Moldova cât și România. Totodată, Mihai I vede inacceptabilă situația în care independența Republicii Moldova este declarată, nu și cucerită, „dovadă că pe teritoriul ei staționează o armată antrenată de la începuturi să nu apere interesele naționale. Dacă nu ai o armată proprie, îți lipsește însușirea independenței”. Considerațiile monarhului fac, de asemenea, trimitere și la modelul celor două Germanii, ca o regăsire firească între granițele Comunității Europene, în contradicție cu modelul românesc; Mihai I concluziona că o eventuală unire nu poate veni decât din interiorul țării²¹.

Sintagma „Două Români” este exclusă de către Regele Mihai din discuție. Acesta nu concepea, la începutul anilor '90, existența a două state românești de o parte și de alta a Prutului. Regele vedea, în acei ani, o problemă colosală în atitudinea guvernanților, care gestionau „dosarul Basarabia”, atât în relația cu noul stat creat, cât și cu Occidentul, o problemă morală, gravă, care ținea de identitatea națională și de parcursul european al României: „Și până când la București nu se vor rupe sigiliile de pe Dosarul Basarabia și nedreptatea ce ni s-a făcut prin pactul Ribbentrop-Molotov nu va fi reclamată în fața instanțelor internaționale, până atunci autoritățile românești vor da dovadă că participă, cu o lipsă de patriotism fără precedent, la adâncirea sciziunii dintre cele două pământuri românești”²².

Actul de la 23 August și antiteza cu mareșalul Ion Antonescu, ca paradigmă a valorilor occidentale

Între temele și simbolurile care definesc gândirea politică a ultimului rege al României, actul de la 23 august 1944 poartă, poate, cel mai privilegiat loc din perspectiva semnificațiilor profunde și a modului în care a rămas un pilon definitoriu al valorilor și opțiunilor sale de conștiință. Pentru că poziționarea față de momentul în care România a revenit în tabăra Alianților în timpul celui de-al doilea război mondial consfințește, de fapt, cel mai important moment politic din cele două domnii ale regelui și din întreaga sa viață. Momentul renunțării la alianța cu Germania nazistă are semnificații profunde prin modul în care monarhul a înțeles să reconecteze România la Europa, să salveze pierderea definitivă a teritoriului sub invazia Armatei Roșii, să repună în drepturi ordinea constituțională a României, să îndepărteze de la putere pe dictatorul Antonescu și să scurteze astfel desfășurarea unor ostilități militare care ar fi îngreunat victoria Alianților și ar fi mărit dimensiunea distrugerilor și a numărului de victime pe continentul european. Actul de la 23 august 1944 a rămas punctul strategic, de cotitură, în raportarea elitelor românești la cel de-al Doilea Război Mondial și asupra modului în care istoricii au ajuns să evalueze parcursul României din perioada

1938-1947. După ultimii ani de domnie dezastruoasă a regelui Carol al II-lea, România a ieșit din familia europeană. Suspendarea Constituției de la 1923, desființarea Parlamentului și a partidelor politice, folosirea asasinatului politic pentru controlul și îndepărtarea adversarilor, crearea unei camarile politico-financiare, toate acestea au adus o faimă extrem de negativă asupra rolului monarhului pe plan național și au antrenat ideea potrivit căreia țara avea nevoie de un „conducător”. Pierderea provinciilor românești în 1940 a găsit România în situația de a fi împărțită între interesele sale naționale și intrarea într-o alianță care o arunca în afara valorilor occidentale, o aducea la periferia Europei din punct de vedere geopolitic și ideologic.

Antiteza dintre regele Mihai și mareșalul Ion Antonescu²³ a fost un adevărat studiu de caz pentru perioada tranziției, pentru modul în care apare translația dinspre un personaj istoric în unul politic și despre cum este folosită distorsionat istoria recentă într-o proximitate bătăliei politice. Propaganda deșănțată și manipularea au făcut ca valorile vestice, occidentale, reconectarea la Europa să fie asumate în mod diferit de cei care susțineau reabilitarea fostului mareșal al României și de către cei care vedeau cu adevărat integrarea țării în Comunitatea Europeană și asumarea unei opțiuni euro-atlantice ferme. Bătălia memorială dintre ultimul rege al României și dictatorul Antonescu a avut

valențe istorice, politice, diplomatice. Reverberațiile acestui fenomen nu au afectat doar dezbaterile politice sau memorială, ci a condus la o oglindă fidelă în plan internațional a opțiunilor de facto pe care le aveau guvernării de la începutul anilor '90. Procesul de culpabilizare a regelui Mihai și de reabilitare a lui Ion Antonescu a fost provocat de neo-stalinismul de sfârșitul anilor '70, concomitent cu „instaurarea” proletcultismului. Apelul la reconstruirea și revalorizarea imaginii lui Ion Antonescu de către regimul comunist avea implicații importante în politica externă și acest fenomen era în consonanță cu atitudinea lui Nicolae Ceaușescu atât față de Est, cât și față de Vest. Readucerea unui personaj pe care Europa l-a catalogat ca fiind unul dintre cei mai mari criminali de război și pe care rușii l-au repudiat de la bun început, a servit ca operă de eroizare și gloriificare a românilor și a istoriei recente în raport cu U.R.S.S. și cu puterile occidentale. Regele Mihai a continuat să fie în timpul perioadei comuniste pus într-o antiteză colosală cu dictatorul Antonescu. Însuși regele Mihai afirma că, cu privire la actul de la 23 August 1944, că „niciunul dintre evenimentele istorice din viața poporului nostru nu a fost atât de profund falsificat ca Actul de la 23 August 1944. S-au produs munți de literatură în scopul de a povesti sau inventa ceea ce s-a întâmplat, ceas cu ceas, în acea zi”²⁴.

Raportarea la Occident a fost făcută de către regele Mihai încă din ziua de 23 august 1944. Proclamația către țară făcea, în mod expres, trimitere la alăturarea de Națiunile Unite, și ea consfințea faptul că actul de la 23 august 1944 a fost un „gest politic de o enormă responsabilitate” care avea să restabilească prestigiul țării față de Marea Britanie, Franța și SUA. Recunoașterea meritelor regelui din partea liderilor occidentali a transformat din punct de vedere istoric, memorial și ideatic actul de la 23 august într-un creuzet al opțiunilor monarhului. Aceste confirmări au venit de la liderii politici europeni și americani. Istoricul Victor Neumann remarca faptul că însuși, comandantul Suprem al forțelor Aliate în Europa din timpul celui de-al doilea război mondial, generalul Dwight D. Eisenhower, aprecia că „regele Mihai și România și-au câștigat un loc aparte printre membrii Națiunilor Unite care au participat la cruciada democrației pentru a elibera Europa”. Scurtarea războiului „cu aproximativ șase luni” și recunoașterea meritelor pentru operațiunile militare la care România a contribuit prin eliberarea unor vaste teritorii din Europa Centrală au fost confirmate prin cele mai valoroase ordinele, medaliile și decorațiile primite de rege de la Guvernele francez, britanic, american și sovietic. Regele a fost numit Comandor-Șef al legiunii de Merit de către președintele american Harry S. Truman, dar a primit și ordinul Sovietic al Victoriei. Acesta din

urmă a fost acordat pentru „actul curajos al schimbării radicale a politicii României prin ruperea de Germania hitleristă și alierea cu Națiunile Unite, într-un moment când nu exista încă un semn clar al înfrângerii Germaniei”²⁵.

Actul de la 23 august a reprezentat așadar centrul acțiunilor politice, istorice și simbolice a regelui Mihai în raportarea dintre Est și Vest. Istoricul Nicolae Șerban Tanașoca subliniază faptul că evenimentul care a schimbat soarta României și a Europei, făcut doar tânărul monarh și o mână de colaboratori, cu partidele politice cvasi-abandonându-l, a fost „doar începutul unei acțiuni dificile și îndelungate de rezistență față de încercările de sovietizare și bolșevizare a României declanșate cu brutalitate de agenții intereselor sovietice”²⁶.

Desfășurarea actului de la 23 august 1944 a fost un subiect colosal în interpretările pe care Mihai I le-a dat evenimentului în sine și în reconstituirile pe care istoricii, sub forma unor analize ample sau note biografice neoficiale ale monarhului, le-au realizat²⁷. Regele nu a caracterizat niciodată această acțiune într-o notă politică, partizană, de cucerire a puterii, ba chiar a precizat că niciuna din interpretările date evenimentului din august 1944 nu este potrivită. Monarhul a concluzionat că acesta a fost o acțiune urgentă și grava care trebuia realizată: „Era ceva care trebuia făcut ca să scape țara românească de tăvălugul armatelor

sovietice! Politic apoi s-a întâmplat ce știm cu toții, dar nu am fost singurii. Polonia, Ungaria, Cehoslovacia și alții au avut aceeași soartă ca noi. De aceea apreciez că 23 August era absolut necesar care trebuia făcut și s-a făcut ce trebuia!”²⁸

În aproape toate relatările despre eveniment, Mihai I vorbește despre atașamentul față de valorile democratice europene și spune că opțiunea României cu politica lui Antonescu era una strâmbă, nefirească. Distincția dintre „naziști” și „germani”, ca și cea dintre „sovietici” și „ruși” este de natură să particularizeze culpa pentru ororile acelor regimuri, și nu a națiunilor în genere: „Trebuie să fim cu băgare de seamă când folosim anumite cuvinte. Nu nemții au făcut aceste atrocități, ci naziștii! Noi, la 23 August 1944 nu am luptat contra nemților, contra Germaniei, ci contra naziștilor! Nu este vorba despre același lucru”. Nuanțele regelui cu privire la acul de la 23 August ajung, evident, în mod inevitabil, la atitudinea Occidentului față de atrocitățile comise de sovietici după 1944. Dezamăgirea Regelui, la fel cum am demonstrat și în prima parte a acestui articol, a fost legată reacția slabă a Vestului în raport cu acordurile stabilite în urma conferințelor de pace post-belice dar și în privința atitudinilor generale de după 1944 și, mai ales, după 1947. Acuzațiile și consternarea regelui de la începutul anilor '90 privesc dublul standard al Occidentului, atunci când vine vorba

de compararea regimurilor politice: „Dar când este vorba despre atrocitățile comise de comuniști, atunci Occidentul închide ochii, spune «să lăsăm lucrurile să meargă încet» și așa mai departe. Chiar și acum se procedează la fel. Pentru mine sunt lucruri de neînțeles. (...) poporul român și țara românească au suferit și suferă în continuare din cauza lipsei de înțelegere și activitate din partea Occidentului. Este cert acest lucru! Chiar și acum, văd că Occidentul a lăsat-o foarte încet față de România, nu înțelege aspirațiile poporului român...Este foarte greu”²⁹.

Mesajele regelui prilejuite de marcarea momentului de la 23 August 1944 au adus mereu în discuție asocierea față de Europa, prin aceasta înțelegând, evident, Europa Occidentală și valorile și principiile guvernării democratice. Primul mesaj de acest tip după 1989 este amplu și el demontează întreaga simbolică denaturată pe care regimul comunist a folosit-o cu arsenalul ideologic, politic și științific specific pentru a lega actul istoric de instaurarea comunismului. Monarhul respinge categoric această teză, subliniind că simbolurile naționale, în totalitate, fără excepții, au fost supuse unui proces de compromitere, astfel încât, pe lângă ziua națională, stema, tricolorul și altele au fost modificate brutal; de aceea – consideră regele – prăbușirea comunismului trebuie să fie sinonimă cu un proces urgent de recâștigare a adevărului și, mai

precis, actul de la 23 august, trebuie să treacă printr-un proces de „curățare de minciuni și falsificări grotești”³⁰.

Raportarea la Est și Vest din perspectiva actului de la 23 August 1944 apare acum, pentru români, România și monarh și din postura de victime a inacțiunii Occidentului până la debarcarea lui Ion Antonescu. Regele ține să precizeze că noi teorii care criticau deciziile sale de la 1944 sunt născute fie din necunoașterea exactă a situației militare și internaționale de la acea vreme, cât și din dorința de a denigra politic un act istoric. Invazia Armatei Roșii apare ca inevitabilă în condițiile în care, spunea Mihai I – soarta României era „clară și neomenoasă și fusese pecetluită”. Regele, în acest mesaj din 1990, argumentează „culpa” Națiunilor Unite care amânaseră noi operațiuni militare, ce ar fi putut schimba prelungirea agoniei României în alianța cu Germania nazistă și, implicit, soarta Europei de Răsărit: „(...) hotărârea Marii Britanii și a Statelor Unite de a tergiversa deschiderea celui de al doilea front împotriva Germaniei, în vestul Europei. Aceasta a făcut ca întreaga Europă de Est, deci, și România, să cadă pradă Armatei Roșii”. Totodată, rememorarea actului de la 23 August îl determină pe rege să vorbească despre „hotărârea Alianților apuseni de a plasa țările din Estul Europei în sfera de influență și de control a Uniunii Sovietice”, insistând pe faptul că România a fost «vândută» Uniunii Sovietice la Ialta. Peste

toate acestea, Mihai I concluziona că „În cele din urmă, România a contribuit la victoria Alianților împotriva Germaniei naziste și Armatei române i-a revenit menirea de a elibera pământul nostru strămoșesc al Transilvaniei. Faptul că am fost trădați la Conferința de Pace de la Paris și că am fost subjugăți nu a putut fi împiedicat, cum nu au putut fi împiedicate tragedia cehilor, a slovacilor sau a polonezilor”³¹.

Dezbaterea din primul deceniu postdecembrist cu privire la semnificațiile actului de la 23 August 1944 au articulat o chestiune istorică într-una politică. Miza discursivă a fost monopolul asupra dovezilor istorice privind reintegrarea țării în Europa și, din această cauză, evenimentul din 1944 căpătase o aură semnificativă. Desprinderea de Germania nazistă era, pentru rege și susținătorii săi, dovada incontestabilă a opțiunilor pro-vestice ale monarhului, în timp ce pentru contestatari, acest eveniment era mereu dus în zona speculațiilor legate de generarea unei ocupații sovietice și a unui proces de comunizare. Au existat în anii '90 numeroase accente istorice și politice care au potențat dezbaterile despre „23 August”. Filme documentare, analize istorice și jurnalistice ample, simpozioane, demonstrații și manifestații publice, toate acestea marcau un clivaj puternic legat de modul în care trecutul era utilizat în dezbaterile despre orientarea țării: spre Est sau spre Vest. Istoricul Maria Bucur aprecia,

plecând de la un asemenea exemplu, că tendința istoric-politică din acei ani a fost să reconstruiască mitul victimizării românilor în cel de-al doilea război mondial pentru generațiile de după 1989³². Astfel, în contrast cu Mihai I, mareșalul Antonescu era prezentat ca un salvator care se luptase pentru binele țării, atât cu Estul cât și cu Vestul.

Un episod semnificativ care a implicat raportarea regelui la clivajul Est-Vest prin utilizarea memoriei asupra actului de la actul de la 23 August 1944 s-a petrecut în preajma împlinirii unei jumătăți de secol de la ruperea alianței cu Germania nazistă și aliații săi. Revenirea regelui în țară a implicat momente conflictuale nenumărate, dar revenirea aceasta ar fi dat ocazia, în percepția autorităților, ca Mihai I să devină un personaj istoric, validat politic într-un context în care România, deși devenise membru al Consiliului Europei, avea probleme structurale, iar perspectiva integrării în structurile euro-atlantice era aproape inexistentă. Regele călătorea mult în spațiul european și american și astfel vorbea deschis despre reconectarea țării la lumea liberă și valorile Occidentale, o continuare simbolică a opțiunii de la 23 August 1944. În acest context, un semnal semnificativ a venit de peste Atlantic. Congresul Statelor Unite ale Americii a marcat, în mod oficial, la 23 august 1994, recunoașterea rolului jucat de rege cu 50 de ani în urmă. Monitorul Oficial al Congresului a publicat în deschi-

derea sa decretul de decorare a monarhului de către președintele Truman. Evenimentul a fost văzut ca având semnificația unei duble recunoașteri de către S.U.A.³³. Mai mult, istoricul Ivor Porter³⁴ a relatat că, în ciuda piedicilor puse de către autoritățile române, recunoașterea meritelor Regelui pentru victoria Alianțelor, s-a produs și în mai 1995, prin invitarea acestuia la ceremoniile care au sărbătorit 50 de aniversări de la sfârșitul războiului în Europa. Astfel, atât participarea în sine, cât și presa britanică, au evidențiat întreaga simbolică europeană pe care o întruchipa ultimul șef de stat în viață, participant efectiv la ostilitățile celui de-al Doilea Război Mondial.

Concluzii

Clivajul Est-Vest este unul definitoriu pentru gândirea politică, demersul istoric și poziționarea simbolică pe care regele Mihai le-a parcurs de-a lungul carierei și vieții sale. Poate nici un alt reper al personalității ultimului monarh al României nu putea fi redat atât de bine precum perspectiva față de simbolistica, acțiunile și valorile pe care le-a pus în ecuația dintre Răsărit și Apus. Raporturile sale cu puterile și valorile Estului și Vestului apar în cele trei dimensiuni expuse în analiza noastră: 1) demersurile din exil, atitudinea și acțiunile puterilor occidentale față de Mihai I și formula de organizare

politică a guvernului din Exil – *Comitetul Național Român*; 2) Basarabia, ca ipostaziere istorică, a confruntării dintre Est și Vest, ca formulă distinctă a consecințelor pactului Ribbentrop-Molotov, cu toate dimensiunile sale postbelice și postcomuniste (inclusiv crearea noului stat și pozițiile privind legitimitatea în raport cu România, Europa, „Vestul”) și 3) ponderea actului de la 23 August 1944 în dezbaterile istorică, politică, ideologică, pro sau anti-occidentală privind soarta României după 1944, respectiv 1947 și articularea sa în lumina democrației de după 1989 și a orientării oficiale, geopolitice și geostrategice, a statului român.

Deși a variat, în funcție de perioade istorice și evenimente majore care au modificat poziționările sale, Mihai I a transpus într-o notă critică atitudinea Vestului față de soarta României. Teza abandonului este frecventă, așa cum și teoria încălcării tratatelor internaționale de către U.R.S.S. sau a sacrificării Europei de Est în favoarea asigurării securității părții de Apus a continentului, sunt teorii predilecte. Fenomenul „Ialta” se menține pe toată perioada exilului și a primului deceniu postcomunist iar, de la caz la caz, cultivarea unor relații a S.U.A., Franța sau Marea Britanie este criticată vehement. Instaurarea regimurilor politice în Est apar în cheia unor înțelegeri ilegite și a unor violări flagrante a normelor internaționale. Totodată, regele constată că duplicitatea comu-

nismului a ajuns să schimbe în Occident inclusiv percepțiile asupra semnificațiilor evenimentelor care au precedat și urmat instalării *Cortinei de Fier*. Prima temă are o profundă dimensiune caracterologică, morală, etică, principială.

Problema Basarabiei este un pentru Mihai I o chestiune grav, o nedreptate a istoriei, o consecință care demonstrează încă faptul că multe dintre nedreptățile, abuzurile și fărădelegile sovieticilor au rămas în picioare. Regele vede în continuare o urgență din condamnarea Pactului Ribbentrop-Molotov, ca o formă de reîntregire a Europei. Independența republicii Moldova este inițial negată, dezavuată, existența a „două români” este respinsă. Ulterior, pozițiile monarhului se nuanțează. Raporturile cu Uniunea Europeană dau, din perspectiva lui Mihai I, măsura adevăratului drum firesc, normal al viitorului fostei provincii românești. Cu toate acestea, regele nu vede cu ochi buni relația privilegiată a Federației Ruse cu UE. „Dosarul Moldova” rămâne pentru Mihai I o ipostaziere perfectă a politicii nefaste a Occidentului față de Europa de Est. A doua temă este percepția unei dimensiuni spațiale, geografice.

Actul de la 23 August și propagarea memorială a acestuia în politica de după 1989 este o temă simbolică esențială în înțelegerea importanței deciptării relației autorități-rege/Est-Vest și a orientării oficiale a României în prima parte a anilor '90. Reabilitarea marelui

Ion Antonescu cu sprijinul clasei politice, a avut rolul de a politiza o dezbatere istorica și de a o transforma într-o armă împotriva regelui și a unui demers identitar de recunoaștere a erorilor și ororilor istoriei. Punerea în antiteză avea rolul de a glorifica un personaj condamnat pentru crime de război și de a-l prezenta un salvator național. În contrast puternic cu recomandările și tendințele europene, această dezbatere a fost un turnesol semnificativ care a arătat valorile vestice îmbrățișate de rege și derapajele democratice grave pentru clasa politică din postcomunism. „23 August” rămâne cea mai importantă probă a atașamentului la valorile occidentale pe care Mihai I le-a asumat ferm de-a lungul tragicei sale vieți. Această ultimă temă conține o

dimensiune memorială majoră, fundamentală pentru istoricitate.

În concluzie, analiza construiește trei perspective semnificative ale ultimului rege al României în decriptarea relației sale cu „Estul” și „Vestul”. Astfel, pentru Mihai I, „Vestul” este sinonim cu Națiunile Unite, cu Comunitatea Europeană, S.U.A., și în general cu valorile democratice, drepturile și libertățile civile, în timp ce „Estul” rămâne ancorat într-o dimensiune post-belică, o victimă a Vestului, un sacrificiu și un cataclism al U.R.S.S. Întreaga paradigmă este înțeleasă prin prisma unor înțelegeri ilegitime care au despărțit continentul pentru jumătate de secol. Cele trei teme, bogate în semnificații, au, la rândul lor, trei conotații majore: *caracterologice, spațiale și memoriale*.

Note

- ¹ „Mesajul adresat de Regele Mihai cu prilejul zilei de 10 Mai”, în Liviu Vălenaș, *Regele Mihai printre noi (1989-1999)*, Prefață de Liviu Antonesei, Ars Longa, Iași, 1999, pp. 331-333.
- ² Alexandru Zub, „În loc de prefață”, în Mircea Ciobanu, *Regele Mihai și Exilul Românesc*, Princeps, Iași, 1994, p. 7.
- ³ Pentru o analiză a acestora, vezi Alexandru Muraru, „Mesaje pe calea undelor. Elemente de hermeneutică în discursurile Regelui Mihai către români (1948-1989)”, *Analele Universității Alexandru Ioan Cuza, Serie nouă*, Editura Universității Alexandru Ioan Cuza, Științe

Politice, tom IV, anul V (2009); Mircea Ciobanu, *Convorbiri cu Mihai I al României*, Humanitas, București, 1991, pp. 300-331.

- ⁴ Mircea Ciobanu, *Regele Mihai și Exilul Românesc*, ed. cit., p. 14.

- ⁵ Comitetul Național Român a fost un organism de coordonare și înlesnire a dialogului emigrației politice românești de după 30 decembrie 1947. Funcționând ca un guvern în exil, a fost finanțat (în secret) de Departamentul de Stat al SUA, însă sumele alocate s-au dovedit a fi insuficiente. Mai mult, fondul depus de Mihai Antonescu în timpul războiului (aproximativ opt milioane de franci elvețieni) – destinat să

- „folosească pentru o rezistență organizată în exil, în caz că țara ar fi fost ocupată de sovietici” – a fost blocat de Ana Pauker, în calitatea sa de ministru de Externe. Cea mai intensă activitate a fost aceea din timpul președinției fostului premier Nicolae Rădescu și a lui Constantin Vișoianu. În a doua parte anilor '60, CNR își va înceta activitatea în primul rând din cauza implicării Securității. (Cf. Liviu Vălenaș, *op. cit.*, pp. 118-119; pentru detalii legate de tentativa de reorganizare a CNR, vezi Armand Goșu, „Tentativa grupării Rațiu-Serdici de reorganiza a Comitetului National Român”, *Dosarele Istoriei*, an VII, nr. 3(79), 2003, pp. 49-55.).
- ⁶ Mircea Ciobanu, *Nimic fără Dumnezeu: Noi Convorbiri cu Mihai I al României*, Humanitas, București, 1992, p. 10.
- ⁷ *Ibidem*, p. 19; Potrivit altor surse, noul guvern din exil, născut în 1948, a fost, după discursul celebru al lui Churchill din Fulton (Missouri), recunoscut de către autoritățile americane din timpul administrațiilor Truman și Eisenhower (Vezi spre exemplu Victor Neumann, „Laudațio”, în *Principele Radu al României* (ed.), *Lumea Regelui (The King's world)*, Polirom, Iași, 2011, pp. 210-219).
- ⁸ *Ibidem*, p. 52.
- ⁹ Liviu Vălenaș, *op. cit.*, pp. 66-67.
- ¹⁰ *Ibidem*, pp. 91, 106, 108, 121.
- ¹¹ Mircea Ciobanu, *Regele Mihai și Exilul Românesc*, ed. cit., p. 24.
- ¹² *Ibidem*, pp. 125-126.
- ¹³ Mircea Ciobanu, *Regele Mihai și Exilul Românesc*, ed. cit., p. 99.
- ¹⁴ *Idem*, *Convorbiri cu Mihai I al României*, Humanitas, București, 1997, p. 173.
- ¹⁵ „Mesaj al regelui Mihai, cu ocazia festivității de la Pavilionul Regal, Paris”, în Liviu Vălenaș, *op. cit.*, pp. 343-347.
- ¹⁶ „Mesaj adresat de Regele Mihai românilor din Basarabia”, în *Ibidem*, pp. 300-301.
- ¹⁷ Regele Mihai I al României, *Basarabia e parte a Europei pentru că a fost parte a Europei* (interviu cu Mihai Tomescu), accesibil online la adresa <http://www.europalibera.org/content/article/1811256.html> (15 aprilie 2010).
- ¹⁸ *Ibidem*.
- ¹⁹ Regele Mihai este singurul șef de stat decorat atât de sovietici, cât și de către Statele Unite ale Americii cu cele mai înalte distincții, pentru întoarcerea armelor împotriva Germaniei naziste și alăturarea țării sale de către alianța Națiunilor Unite. Cele două distincții au fost – din partea URSS, „Ordinul Victoria” dat la 2 iulie 1945 și, din partea SUA, Legiunea de Merit în Grad de Șef Comandor, acordată de Harry Truman la 20 martie 1946.
- ²⁰ Andrei Bădin, „Regele Mihai cere Rusiei condamnarea Pactului Ribbentrop-Molotov!” în *Evenimentul Zilei*, 7 mai 2005, disponibil online la adresa <http://www.princeradu.ro/news/986/18/Presa-despre-Turneul-Familiei-Regale-pentru-cinstirea-soldatilor-romani-3-9-mai/> (17 aprilie 2010).
- ²¹ Mircea Ciobanu, *Convorbiri cu Mihai I al României*, ed. cit., pp. 317-347.
- ²² *Idem*, *Nimic fără Dumnezeu: Noi Convorbiri cu Mihai I al României*, ed. cit., p. 151.
- ²³ Pentru detalii și pentru o amplă descriere a acestui fenomen vezi

- Alexandru Muraru, *Cum supraviețuiește monarhia într-o republică? Regele Mihai, românii și regalitatea după 1989*, Prefață de Emil Hurezeanu, Curtea Veche Publishing, București, 2015, pp. 78-96.
- ²⁴ „Din partea Biroului de Presă al Majestății Sale Regelui Mihai”, *Revista* 22, anul I, nr. 34, 7 septembrie 1990, p. 16.
- ²⁵ Victor Neumann, „Laudație”, ed. cit., pp. 210-219; Roger Griffin, „A monarch for all seasons”, în *Ibidem*, pp. 110-119.
- ²⁶ Nicolae-Șerban Tanașoca, „La aniversarea Regelui”, în *Ibidem*, pp. 202-209.
- ²⁷ Arthur Gould Lee, *Coroana contra secera și ciocanul: Povestea regelui Mihai al României*, trad. de Maria Bica, ediția a II-a, Humanitas, București, 2001, pp. 87-103; Mircea Ciobanu, *Convorbiri cu Mihai I al României*, ed. cit., pp. 18-36; M.S. Regele Mihai I al României, *O domnie întreruptă*, Convorbiri cu Philippe Viguié-Desplaces, trad. de Ecaterina Stamatina, Libra, București, 1995, pp. 89-96; Liviu Vălenaș, *Op. cit.*, pp. 34-54; Neagu Djuvara, *O scurtă istorie a românilor*, Humanitas, București, 1999, pp. 205-206; Ecaterina Rădoi, *Viața Regelui Mihai I*, Editura Mașina de scris, București, 1998, pp. 165-183;
- Ioan Scurtu, *Istoria românilor în timpul celor patru regi*, Volumul IV: *Mihai I*, ediția a II-a, Editura Enciclopedică, București, 2004, pp. 57-93; Guy Gauthier, *Acvile și lei: O istorie a monarhiilor balcanice*, trad. de Ludovic Skultéty, Humanitas, București, 2004, p. 213; Ion Mamina, *Regalitatea în România*, Compania, București, 2004, pp. 176-179; Keith Hitchins, *Românii: 1866-1947*, trad. de Delia Răzdolescu, Humanitas, București, 2004, pp. 569-570 ș.a.
- ²⁸ Liviu Vălenaș, *op. cit.*, p. 46.
- ²⁹ *Ibidem*, pp. 52-53.
- ³⁰ Vezi în acest sens, spre exemplu, „Mesaj adresat de regele Mihai Țării, cu ocazia împlinirii a 46 de ani de la actul de la 23 august 1944”, în Liviu Vălenaș, *op. cit.*, pp. 302-308.
- ³¹ *Ibidem*.
- ³² Maria Bucur, *Heroes and Victims: Remembering War in Twentieth-Century Romania*, Indiana University Press, Bloomington, 2009, pp. 232-234.
- ³³ Vezi facsimilul în Andrei Bădin, „Congresul Statelor Unite omagiază rolul Regelui Mihai în înfrângerea Germaniei naziste”, *România Liberă*, Serie nouă - nr. 1357, 12 septembrie 1994, p. 3.
- ³⁴ Ivor Porter, „Un mare dar de la Dumnezeu” în Principele Radu al României (ed.), *op. cit.*, pp. 132-141.

Bibliografie

- „Din partea Biroului de Presă al Majestății Sale Regelui Mihai”, *Revista* 22, anul I, nr. 34, 7 septembrie 1990.
- BUCUR, Maria, *Heroes and Victims: Remembering War in Twentieth-Century Romania*, Indiana University Press, Bloomington, 2009.
- CIOBANU, Mircea, *Nimic fără Dumnezeu: Noi Convorbiri cu Mihai I al României*, Humanitas, București, 1992.

- CIOBANU, Mircea, *Regele Mihai și Exilul Românesc*, Princeps, Iași, 1994.
- CIOBANU, Mircea, *Convorbiri cu Mihai I al României*, Humanitas, București, 1997.
- DJUVARA, Neagu, *O scurtă istorie a românilor*, Humanitas, București, 1999.
- GAUTHIER, Guy, *Acvile și lei: O istorie a monarhiilor balcanice*, trad. de Ludovic Skultéty, Humanitas, București, 2004.
- GOȘU, Armand „Tentativa grupării Rațiu-Serdici de reorganizare a Comitetului National Român”, *Dosarele Istoriei*, an VII, nr. 3(79), 2003, pp. 49-55.).
- GOULD LEE, Arthur, *Coroana contra secera și ciocanul: Povestea regelui Mihai al României*, trad. de Maria Bica, ediția a II-a, Humanitas, București, 2001.
- HITCHINS, Keith, *Românii: 1866-1947*, trad. de Delia Răzdolescu, Humanitas, București, 2004.
- MAMINA, Ion, *Regalitatea în România*, Compania, București, 2004.
- MIHAI I al României, M.S. *Regele, O domnie întreruptă, Convorbiri cu Philippe Viguié-Desplaces*, trad. de Ecaterina Stamatina, Libra, București, 1995.
- MURARU, Alexandru, „Mesaje pe calea undelor. Elemente de hermeneutică în discursurile Regelui Mihai către români (1948-1989)”, *Analele Universității Alexandru Ioan Cuza*, Serie nouă, Științe Politice, Editura Universității Alexandru Ioan Cuza, tom IV, anul V (2009).
- MURARU, Alexandru, *Cum supraviețuiește monarhia într-o republică? Regele Mihai, românii și regalitatea după 1989*, Prefață de Emil Hurezeanu, Curtea Veche Publishing, București, 2015
- RADU, Principe al României (ed.), *Lumea Regelui (The King's world)*, Polirom, Iași, 2011.
- RĂDOI, Ecaterina, *Viața Regelui Mihai I*, Editura Mașina de scris, București, 1998.
- SCURTU, Ioan, *Istoria românilor în timpul celor patru regi*, Volumul IV: Mihai I, ediția a II-a, Editura Enciclopedică, București, 2004.
- VĂLENAȘ, Liviu, *Regele Mihai printre noi (1989-1999)*, Prefață de Liviu Antonesei, Ars Longa, Iași, 1999.

Resurse electronice

- BĂDIN, Andrei „Regele Mihai cere Rusiei condamnarea Pactului Ribbentrop-Molotov!” în *Evenimentul Zilei*, 7 mai 2005, accesibil online la adresa [http://www.princeradu.ro/news/986/18/Presă-despre-Turneul-Familiei-Regale-pentru-cinstirea-soldatilor-romani-3-9-mai/ \(17 aprilie 2010\).](http://www.princeradu.ro/news/986/18/Presă-despre-Turneul-Familiei-Regale-pentru-cinstirea-soldatilor-romani-3-9-mai/ (17 aprilie 2010).)
- MIHAI I, Rege al României, *Basarabia e parte a Europei pentru că a fost parte a Europei* (interviu cu Mihai Tomescu), accesibil online la adresa [http://www.euopalibera.org/content/article/1811256.html \(15 aprilie 2010\).](http://www.euopalibera.org/content/article/1811256.html (15 aprilie 2010).)